

1914

Inledning

Majdemonstrationen 1914 var den 25:e i ordningen sedan starten 1890. Talet var Brantings enda utanför Sverige. Varför det blev Norge och Kristiania har jag inte lyckats få fram. Redan 1912 blev han inbjuden av Kristiania arbeiderparti att tala på 1 maj. Branting konstaterade att arbetarrörelsen utvecklats till en stark kraft, inte minst i Norge och Sverige. Men han erkände också att man fortfarande var en "minoritet", vilket han för övrigt betonade särskilt några månader senare, efter krigsutbrottet som den internationella arbetarrörelsen inte kunnat förhindra. I Sverige hade SAP i riksdagsvalen i mars-april visserligen ökat med några procentenheter men var fortfarande mindre än både högern och det liberala partiet.

Talet behandlade huvudsakligen försvarsfrågan. Internationellt var läget fortfarande labilt på Balkan (trots freden efter andra Balkankriget i augusti 1913). Branting tog avstånd från rustningshetsen och de krafter i Sverige – han nämner Sven Hedin – som ville dras med i "den tyska storpolitiken". Kungens såkallade borggårdstal i februari var ett påtagligt bevis på detta. Branting nämnde målet, att avskaffa militarismen, men tog avstånd från en antimilitaristisk politik. Mycket försiktigt antydde han skillnaden till den norska socialdemokratin gentemot den svenska försvarsvänliga ståndpunkten. Ordföranden vid talarstolen, där Branting talade, beklagade denna hållning vilket nog var rätt så ovanligt.

1. Majtalet

- Ort: Kristiania [Oslo], Stadion.
- Källa: Norska Social-Demokraten 1914-05-02.

Ved den anden talerstol ønsket forretningsfører Ø y e n de tilstedeværende velkommen og gav ordet til riksdagsmand, redaktør **Hjalmar Branting** som hilstes med sterkt bifald, da han traadte frem paa talerstolen.

Det er iaar, bygndte han, 25. gang arbeiderpartierne omkring i verden feirer sin specielle festdag. Det er nok ikke mange tilstede, som mindes de første gange arbeiderne samledes i sine demonstrationer den 1. mai. Men enkelte gjør det, og de vil mindes, hvorledes borgerpartierne den gang gjennom sin presse, sine foreninger og sine taler forøvrig omtalte første mai bevægelsen som begyndelsen til den sociale revolution, den indebar signalet til arbeiderklassens fremtrængen med det maal for øie at ta magten og indføre det socialistiske, samfundsrevolutionerende styre.

Den 1. mai er den dag som viser hvorledes arbeiderne i utviklingens medier trænger frem, hvorledes de stadig talrikere og talrikere rykker frem mot de magter, som staar arbeiderbevægelsen imot. Der er en kolossal forskjjel paa situationen for 25 aar siden og nu. Vi har i løpet av disse aar vist, hvad vi er, og den betydning arbeiderbevægelsen indtar nu kan ikke sammenlignes med den gang. Arbeiderne er rykket mægtig frem i alle lande. I Sverige – likeledes i Norge – tænkte man ikke at vort parti nogensinde skulde opnaa at bli repræsenterert i riksdag eller storting! Nu er vi talrik repræsenterert hjemme i Sverige viste sidste valg, at socialdemokratiet tæller 80 pct.[procent] blandt vælgermassen. Bak de valgte repræsentanter staar i begge lande en vældig hær inden folket beredt til at støtte og styrke de valgte tillidsmænd i deres arbeide for partiets saker. Slik er det i næsten alle lande. Karl Marx spaadde at arbeiderne vilde erobre magten og selv faa bestemmelsesretten over det som er til folkets og samfundets gagn istedet for som nu aftjene kapitalisterne og deres særinteresser. Dette maal naaes imidlertid bare ved, at vi faar med os alle dem, som endnu staar utenfor, som av mangel paa forstaaelse av sit eget bedste holder sig væk fra organisationen. Det gjælder om ved sammenslutning at omdanne de nuværende tingenes tilstand, bringe arbeidernes interesser i høisætet istedtfor som nu at la kapitalisterne skjære brede remmer av arbeiderklassens skind (bifald).

Vi er fremdeles en minoritet og som minoritet har vi ikke hat anledning til at spille den avgjørende rolle ved sakernes gang og utfald. Men vi er allerede saa langt fremme, at vi øver en betydelig indflydelse paa vore landes politik, vi maa derfor indrette vor politik saaledes at vi kan ta det fulde ansvar paa den, vi maa kunne svare for alle vore handlinger. Jeg vil ikke si noget som kanskje mine norske partifæller vilde misforstaa. Men jag vilde paa den anden side ikke være oprigtig. dersom jeg ikke sa, at i Sverige har vort parti fundet det nødvendig at indrette sig saa, paa grund av den faktor vi faktisk nu er i svensk politik, at vi ikke vil være med paa at lægge vort land forsvarsløst. Vi vil forsvare det mot alle fiender, enten det er kaptialister, barbarer eller hvemsomhelst! Men dette er noget ganske andet end den *militarisme*, som kapitalisterne om dagene tjener. Jeg haaber, den tid ikke er fjern, da vi kan avskaffe al militarisme. Arbeiderklassen maa staa sammen i forsvarsspørsmalene, vi maa skape samhold inden vore rækker. Vi maa kjæmpe for skandinavisk nøitralitet. Vi vil ikke være med paa at føre vore fædreland ind i storpolitiske eventyr: ikke skal vi lytte til den tyske storpolitik som har hat sine agenter ute baade i Norge og Sverige, den politik som hos os har sin specielle talsmand i Sven Hedin. Norge og Sverige skal være neutralt land utenfor de kapitalistiske projekter. Maa den tid snart komme, da de vesteuropæiske folk sammen med det tyske socialdemokrati kan bestemme over begivenheternes gang? Naar kommer den tid? Jo, naar Tysklands arbeidere naar endnu længer frem, naar de faar det avgjørende ord – da skal vi sammen med demokratiet i England, Frankrike og Tyskland staa i forbund ikke til fremme av

krigerske hensigter, men til avgjørelse av de spørsmål som betinger fred, forståelse og bedre levevilkår blant folkene. Demokratiets bærere må gå i spidsen til fredens bevarelse hele verden over.

Om noen dager feirer dere nordmænd, syttende mai, en mindefest som i år har særlig betydning for eder. Paa det svenske demokratis vegne frembærer jeg en lykønskning til eder for denne mindefest; dere nordmænd har faat en frihet større end de fleste andre landes, og paa denne frihets grundlag kan dere gjennomføre arbeidernes rettigheter lettere end mange andre nationer. Jeg haaber Norge benytter denne sin fordel, at landet ogsaa i fremtiden vil beholde sit gamle navn som et foregangsfolk. Friheten blir bare et slagord ved fester og paa papiret, saa længe arbeiderne skal gå under aaket paa grund av økonomiske misforhold. Her kræves ganske andre forholdsregler som bygger paa den socialdemokratiske brodertanke, den må beseire verden. Arbeiderne må selv komme i besiddelse av produktionsretten, skape *virkelig* frihet for folket. Veien hertil går udelukkende gjennom organisationen. Mot kapitalismens magt sættes organisationens.

Nu efter unionens opløsning er begge de to lande helt likestilte, nu ligger ingen politisk hindring i veien for at de to helt selvstændige, frie riker kan række hinanden hænderne. I begge lande økes stadig socialdemokratiets tilhængere, en bro bør bygges mellem folkene til fælles fremme av arbeidernes store saker. Ethvert land må holde paa sin selvstændighet. Se hvorledes det er gaaet Finland, det er trykket ned. Vi vil leve i fred med det arbeidende russiske folk, men vi staar alle som en mot zarvældet. Vi vil alle staa sterke mot dem som vil undertrykke os. Hvad vi vil er folkenes forbrødring, folkene har fælles interesser. Europas forenede stater tørde vi naa under republikkens former. Vi ser, hvorledes veien stadig går mot dette mål. Arbeiderklassen skal skape sammenslutninger over hele verden i forbrødringens aand. Det røde banner skal vaie over hele Europa, arbeiderklassen skal føre folket frem. Seiren vil tilfalde os, den 1. mai skal bli den store dag da vi strækker hænder mot hverandre, skaper lykke for de mange, ikke bare for de få.

2. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Svenska Social-Demokraten 1914-05-04, s. 3, Branting talar i Kristiania.

Demonstrationen i Kristiania 1 maj blev ovanligt storslagen. Sedan det stora protestmötet mot storlockouten år 1911 har man, skriver norska "Soc.-D.", icke sett en så fulltalig arbetarmönstring i Norges huvudstad. Inalles voro anmälda 157 föreningar eller 30 mer än i föl. Demonstranterna samlades på Tullinlökken, varifrån tåget, som räknade 15,000 personer, marscherade till Stadion. Här samlades 20,000 personer kring de två talarstolarne.

Från den ena av dessa talade redaktör Borgbjerg från Köpenhamn och landsorganisationens ordförande Ole O. Lian, från den andra redaktör *Branting* samt redaktör Adler från Kiel. Redaktör Branting berörde i sitt tal även försvarsfrågan, framläggande den svenska socialdemokratins ställning till denna, vilken ej vill lägga vårt land försvarslöst, utan försvara det mot alla fiender, vare sig kapitalister, barbarer eller vem det vara må. Redaktör Brantings uttalande föranledde ordföranden vid denna talarstol att framhålla de norska socialisternas ståndpunkt i försvarsfrågan som vitt skild från de svenskas, beklagande att de förr ej finge fullt stöd av de svenska socialisterna i sin kamp mot militarismen.

3. Majminne

- Källa: Brev från John Hill till Branting, Kristiania 1915-11-08, I. Brantings arkiv, vol. 3.1:12.

[...]

Ja De blir vel kanske lidt "förvånad" ved fra mig at høre, at jeg blev i "højeste Grad ubehagelig overrasket" [över innehåll i SAP:s lyckönskningstelegram till det norska valresultatet]. Men jeg hører til de mange tusinde norske Socialdemokrater, som altid har see up til Dem og stadig faaet Dem mere kjær, specielt fra den Tid De var her hos os og holdt Deres unmærkede varmfölte Tale den 1ste Mai ifjor. Da De udtalte et "varningens ord" til vore ungsocialister mod det taabelige paahit at ville opsætte fudstændig Afvæbning paa Valgprogrammet. Jed er glad ved at erindre mig, at De allerede *dengang* [understruket i texten] havde saadan Forudseenhed, at De advarede derimod, endog paa en Tid, da de fleste af os endog blandt alle Partier levde i det sikre og skjønne Haab at Menneskeheden skulde være naae saa langt, at der ikke mere kunde blive tale om Krig.

Men endog under Krigens Rædsler saa at sige lige udenfor vore *Döre* [understruket i texten] og med klart Bevis for, hvorlidet Traktater hjælper, lykkedes det vore ubesindlige Ungsocialister ihöst at opsætte paa vort Valgprogram fuldstændig Afvæbning og derved latterliggjøre vort parti för hele Verden

Nu har det altsaa vist sig, at vort Parti derved ikke alene direkte har tabt 4 af det Antal Repræsentanter, som vi för havde i Storthinget, men ogsaa fordrevet nogle af

vore mest intelligente Repræsentanter, som offentlig har erklæret, at de ikke kunde gaa med paa denne Sindsvaghed.

[...]

4. Majminne

- Källa: Svensk Hotell-Revy 1943: nr. 3, s. 16-17, Hjalmar Branting i Kristiania 1914, av signaturen Bes. [Bernhard Bengtsson?].

Tiden går och minnen och händelser från svunna år förblekna. Men i mitt minne kvarlever en liten episod från 1 maj-demonstrationen 1914 i den norska huvudstaden, som då hette Kristiania. Jag arbetade då där som typograf, och i den demonstrationen deltog jag med särskilt intresse, ty som talare var engagerad ingen mindre än Hjalmar Branting, den svenske arbetarhövdingen. Han kom direkt från ett besök hos de tyska partivännerna, och måhända var detta bakgrunden till vad han hade att säga i sitt tal på den stora samlingsplatsen utanför den storslagna utställningen 1914, som var norrmännens stolthet det året.

Kanske hade Branting under sitt besök i Tyskland erfarit några mörka aningar om den stundande världskatastrofen. Alltnog – hans tal präglades av en försvarsvänlighet, som absolut icke överensstämde med den norska arbetarpublikens inställning till vad som på den tiden kallades ”militarism”. Jag minns, att ju längre Branting hann i sitt föredrag, desto kyligare blev stämningen kring hans talarstol. Det märktes på åhörarna att de icke voro överens med den svenske arbetarhövdingen angående arbetarklassens militära försvar.

Branting lät sig dock ingenting bekomma, utan avslöt sitt välformade tal med en manande appell till de norska partivännerna att sadla om beträffande sin negativa inställning till den nationella försvarsfrågan. Men när han slutade och steg ner från talarstolen hördes endast spridda applåder – men kraftigt oppositionellt mummel. Han hade uppenbarligen tala för döva öron... [så i texten]

Det var nu som Kristiania Arbejderpartis dåvarande ordförande – en metallarbetare som hette Öien [Øyen] – fann sig föranlåten att på ett något demonstrativt sätt klarlägga skillnaden mellan norsk och svensk inställning till försvar och ”militarism”. Som demonstrationens ledare steg han upp och riktade ett formellt tack till Hjalmar Branting för att denne velat komma och tala till arbetarna i Kristiania. Men han måste tyvärr konstatera att den ärade svenske gästen uttalat åsikter i försvarsfrågan som icke delades av den norska arbetarklassen.

Det blev applåder, och stimulerad av dess fortsatte kamrat Öien ungefär så här: – Vi norske arbejdere og socialdemokrater, vi har den instilling til militarismen at vi vil

avruste, og jeg vil sige kamerat Branting at vi er beredt at sælge hele den norske flotte og alle vores kanoner som skrot for to öre kilo... [så i texten]

En brakande applåd följde på denna deklaration. Branting stod nedanför talarstolen, och åhörde detta säregna tacktal. Jag stod alldeles bredvid honom och såg att en mörk sky flög över hans ansikte. Men så kom det en glimt under de buskiga ögonbrynen. Han sträckte upp handen mot Öien och sade: - *Det är bjudet!*

Den gode Öien såg först en smula konfunderad ut. Denna replik hade han ju inte väntat från den svenske hövdingen. Han fann sig dock och levererade en i hans tycke utomordentlig svarsreplik: - Undskyld, kamerat Branting, men har de fullmakt at köpe?

Branting tuggade på sin gråa musta[s]ch några sekunder, varpå han sade: - Nej, men det kan jag kanske skaffa mig, om ni kan skaffa en fullmakt att sälja.

Till detta hade ordföranden Öien intet att förmåla. Han insåg att han vågat sig ut på hal is, och avslöt mötet på sedvanligt sätt.

Det säregna resplikskiftet hade givetvis endast nått de närmast ståendes öron.

På den lilla vickningen i Grands Kafé efteråt fick jag som svensk partivän vara med. Branting såg till en början lite dyster ut, men allteftersom välfägnaden kom fram ljusnade hans drag. Öien var ganska ångerfull, och gjorde sitt bästa för att släta över intermezzot, och de andra norrmännen, bland dem Lian, Holterman-Knudsen och Kyrre Grepp, hjälpte till. Slutet blev att vi alla följde Branting till tåget, och vid avskedet hade han förlåtit alltsammans. Men när tåget gick for spjuvern i honom. Han vinkade till värdarna och sade: - Partivänner, *mitt bud står fast!*

Han hade humorns gåva, den gamle hövdingen.

Bes.